

anlamadan cevap verir; birini denemeden över, ardından övdüğünü yermek zorunda kalır; düşünmeden karar verdiği için neticede pişman olur. Bir işe başladıktan sonra onu bırakmak yerine teennî ile başlamak daha akıllıca bir davranıştır. Büstî'nin eserinde, Amr b. Âs'ın teennî konusunda Muâviye b. Ebû Süfyân'a gönderdiği bir mektupta düşünüp taşınarak hareket etmenin bir üstünlük sayıldığını, teennîden faydalanmayan kişinin sonunda kaybetmenin acısını çekeceğini, tecrübelerden yararlanmayanın yükselmeyeceğini, ağır başlılığı serkeşliğine, sabrı ihtiraslarına üstün gelmeyen kimsenin yüce fikirlere ulaşamayacağını söylediği belirtilmiştir. Bu mektup hemen hemen aynı ifadelerle *İhyâ'ü 'ulûmi'd-dîn*'de (III, 186) teennî konusunda kendisini eleştiren Amr b. Âs'a Muâviye'nin cevabı şeklinde geçer.

BİBLİYOGRAFYA :

Wensinck, *el-Mu'cem*, "eny" md.; *Müsned*, I, 314; III, 23, 130, 143, 217; Müslim, "Cenâ'iz", 1; Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, Beyrut 1412/1992, XI, 383-384; İbn Hibbân, *Ravzatü'l-ükalâ' ve nuzhetü'l-fuzalâ'* (nşr. M. Muhyiddin Abdülhamîd v.dğr.), Beyrut 1397/1977, s. 215-219; Gazzâfî, *İhyâ'*, III, 33, 185-186; Şevkânî, *Fethu'l-kadir*, Beyrut 1412/1991, V, 70; Ch. Pellat, *Risâle fi'l-hilm 'inde'l-Arab*, Beyrut 1973, s. 14-16, 18.

MUSTAFA ÇAĞRICI

TEF

(bk. DEF).

TEFÂHÜR

(bk. ÖVÜNME).

TEFEKKÜR

(التفكير)

Bir şey hakkında iyice düşünmek, bir işin sonucunu hesaplamak anlamında terim

(bk. DÜŞÜNME).

TEFERRÜD

(bk. FERD).

TEFEŞŞÎ

(التفشي)

Şîn harfine mahsus lâzım sıfat için kullanılan kıraat terimi

(bk. HARF; ŞİN).

TEFE'ÜL

(bk. FAL).

TEFHİM

(التفهيم)

İsti'lâ harflerine has lâzım sıfat için kullanılan kıraat terimi

(bk. HARF).

et-TEFHİM

(التفهيم)

Bîrûnî'nin

(ö. 453/1061 [?])

astroloji ve astronomiye dair ünlü eseri.

Tam adı *Kitâbü't-Tefhîm fî evâ'ili şî-nâ'ati't-tencîm* olup astroloji (tencîm) ve onun dayandığı temel kavramları (evâil) konu almaktadır. Bu kavramlar bir yönüyle matematik disiplinlerden kaynaklandığı için eser bilim tarihçelerini yakından ilgilendiren bir içeriğe sahiptir. Bîrûnî *et-Tefhîm*'i astrolojiye (ahkâmü'n-nücûm) dair bir grup eseri arasında zikretmektedir (*Fihrist*, s. 34). Müellif, eserin giriş kısmında âlemin yapısı, göklerin, yerin ve ikisi arasındaki varlıkların biçimi hakkında bilgi edinmenin astroloji uygulamalarını öğrenmek isteyenlere çok yararlı olacağını ve kişiye astrolojide kullanılan terminoloji, problemler ve kanıtlar hakkında gerekli temel bilgiyi sağlayacağını belirtmektedir. Bu bilgiler geometri, aritmetik ve âlemin yapısına ilişkin kozmoloji, matematiksel astronomi ve coğrafya gibi bilimlerle alâkalı bulunduğundan eserde astrolojiden önce bu disiplinlere yer verilmektedir. Bunların ve astrolojiye dair temel kavramların ele alınışında öğrenim kolaylığı sağlamak amacıyla müellif eserinde soru-cevap şeklinde bir yöntem uyguladığını kaydetmektedir.

420 (1029) yılında Gazne'de yazılan *et-Tefhîm*'de bu tarihe çeşitli vesilelerle üç defa atıfta bulunmaktadır (s. 104, 190, 273). Kitabın ithaf edildiği Reyhâne bint Hasan (Hüseyin) adlı hanımın kimliği kesin olarak belirlenememiştir. Ancak bu hanım, Gazneli Mahmud'un Hârizm Devleti'nin merkezi Gürgeç'ten Gazne'ye getirdiği gönülsüz misafirlerden birinin kızı olmalıdır ve herhalde bilgili ve Bîrûnî nezdinde kendisine kitap sunulacak kadar asil ve itibarlı bir kişiydi. Kâtib Çelebi ise, eserin Ebû'l-Hasan Ali b. Ebû'l-Fazl Hâssî adlı bir şahsa ithaf edilen 421 (1030) tarihli bir başka nüshasından bahsetmektedir

(*Keşfü'z-zunûn*, I, 463). *et-Tefhîm*'in günümüze biri Arapça, diğeri Farsça iki nüshası ulaşmıştır. İkisi arasındaki farklar önemsenmeyecek derecede olup bu durum birinin diğerinden tercüme edildiğini düşündürmektedir. Ancak hangi metnin önce kalemeye alındığı ve her iki metnin Bîrûnî'nin kaleminden çıkıp çıkmadığı hususu kesin bir sonuca bağlanamamıştır. Farsça nüshasının neşrini geniş bir incelemeyle birlikte gerçekleştiren Celâleddin Hümâî *et-Tefhîm*'in önce Arapça yazıldığı, daha sonra müellifi tarafından Reyhâne bint Hüseyin el-Hârizmiye için Farsça'ya tercüme edildiği görüşündedir (*et-Temhîd*, nşr. Celâleddin Hümâî, neşredenin girişi, s. zI-lh). Lazard ise (s. 58-62) kitabın Reyhâne'ye ithaf edilen aslının Gazne'de Arapça kaleme alındığını, Farsça tercümenin de bizzat Bîrûnî ya da başka biri tarafından yapılmış olabileceğini söylemektedir.

Eser 530 soru ve cevaptan oluşmaktadır. Soru ve cevapların kitabın planı ve konularına göre dağılımı şöyledir: Geometri (1-71. sorular), aritmetik (72-119. sorular), astronomi (120-235. sorular), coğrafya (236-241. sorular), astronomi (242-267. sorular), takvim bilgisi (268-323. sorular), usturlabın kullanımı (324-346. sorular), astroloji (347-530. sorular). Astrolojiyle ilgili soru ve cevaplar en uzun bölümünü meydana getirmekle birlikte eserin sadece üçte birini teşkil ettiğinden *et-Tefhîm* astrolojiden çok matematik disiplinler için klasik bir eser hüviyetindedir. Bununla beraber *et-Tefhîm* bağlamında Bîrûnî'nin astrolojiye inanıp inanmadığıyla ilgili tartışmalar söz konusudur. Meselâ Bîrûnî hakkındaki neşir ve tercümeleleriyle ünlü Sachau, astrolojiye inanmadığının varsayılması durumunda Bîrûnî'nin Grek ve Hint astrolojisine bu kadar emek harcamasının izah edilemeyeceği kanısındadır (*Alberuni's India*, tercüme edenin girişi, s. XXVI). Hümâî'ye göre Bîrûnî, "palavracı astrologlar" (müneccimân-ı haşvî) diye andığı kimselerin (meselâ krş. *et-Tefhîm*, s. 259) meseleyi sihir ve kehanete vardırın uygulamalarını ciddiye almamıştır ("Sergüzeşt", s. 66-67). Nitekim Bîrûnî, *Fihrist* adlı bibliyografik çalışmasında bu kitabını değişik bir adla zikrederken eserin başlığında geçen "sînâatü't-temvîh (aldatma sanatı) tabirinden doğrudan doğruya astrolojiyi kastettiğini belirtmektedir (s. 37). Ayrıca Bîrûnî'nin *el-Kânûnü'l-Mes'ûdî* gibi matematiksel astronomiye dair temel eserinde okuyucusunu, yıldızların aynı düzlemde yer alması gibi bazı astrolojik konularda sayıklamalar ve kafa karışıklığından sa-

et-TEFHİM

kındırmak istemesi ve bu sanatla sırf ilgililere doğru yolu göstermek için uğraştığını belirtmesi manidar görünmektedir (krş. III, 1469, 1479). George Saliba da Bîrûnî'nin profesyonel bir astrolog olarak çalışmasına rağmen zaman zaman astrolojiyi eleştirdiğine dikkat çekmekte, ancak onun, Aristo ve Batlamyus'u okuyan birçok müslüman Ortaçağ bilgini gibi gezegenlerin yeryüzündeki insanın fizikî varlığına etkide bulunduğuna inanmasını her şeye rağmen muhtemel görmektedir (*Religion*, s. 413-416).

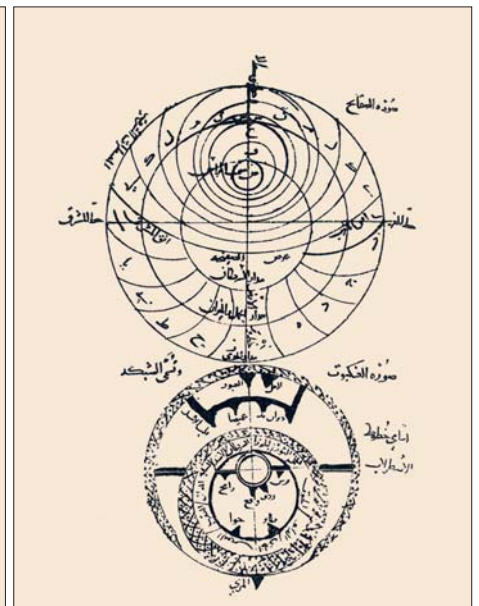
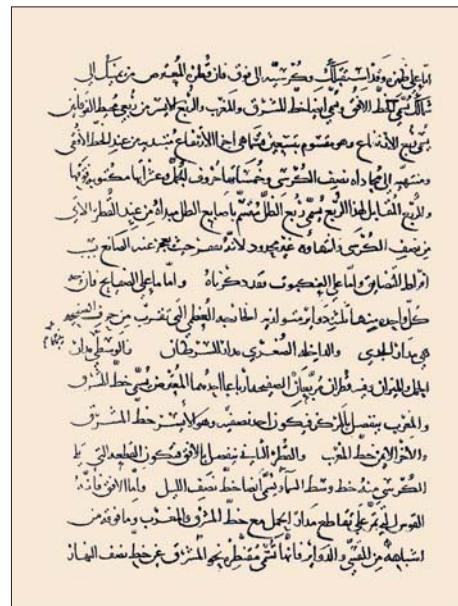
Bu açıdan bakıldığında *et-Tefhîm*'in astrolojiyle ilgili açılış paragrafında geçen, "Çünkü bunlar (astrolojiye özgü terimler) insanların çoğuna göre matematiksel bilimlerin uygulama alanlarıdır. Her ne kadar bizim bu verilere ve bu sanata olan inancımız insanlardan pek azının inancına benziyor olsa da ..." (s. 210) ifadeleri bu husustaki tartışmaya dair ipuçları vermektedir. *et-Tefhîm*'i önemli bir eserinde ayrıntılarıyla ele alan Nasr bu ifadelerden Bîrûnî'nin astrolojinin kendisine değil uygulayıcılarına güvenmediği sonucunu çıkarmıştır (*An Introduction*, s. 162). Ona göre *et-Tefhîm*'de Bîrûnî tarafından ciddiyetle ortaya konmuş bir astrolojik perspektifin varlığı söz konusudur. Nitekim onun bu eserde astrolojiyi dördü bilimsel çalışma alanıyla ilgili görülen, sonucusu bir tür kehanet sayılması gereken beş kısma ayırması astrolojiye nasıl baktığını göstermektedir. Buna göre astrolojinin birinci kısmı, dört unsur ve dört niteliğin (tabiat) bir takım meteorolojik etkiler altında meydana getirdiği atmosfer olaylarıyla, ikinci kısmı bu tür olayların bitki ve hayvan varlığında yol açtığı kuraklık, kıtlık ya da salgın hastalıklar gibi genel nitelikli; savaşlar, hânedanların değişmesi, yeni din ve mezheplerin ortaya çıkması gibi özel nitelikli hadiselerle ilgilidir. Üçüncü kısım, fert olarak insanı etkileyen ve sonuçları nesiller boyunca sürebilen çevre özelliklerini konu edinirken dördüncü kısım etki ve edilgi bakımından insan fiilleri üzerine odaklanır. Bütün bu hadiseler bilinmekte olsun ya da olmasın belirli başlangıç şartlarına bağlıdır. Sonucu bölüm ise bu türden bilinebilir başlangıç şartları söz konusu olmadığı için astrolojinin sınırları dışında kalan ve bu sınır aşıldığında astrolojiden kehanet sanatlarına geçilen kısımdır. Bu tür kehanetler yıldızlarla irtibatlı imiş gibi gösterilse de bunların astrolojiyle hiçbir ilgisi yoktur (*et-Tefhîm*, s. 317-319). Nasr'a göre *et-Tefhîm*'de yer alan bu taksim, Bîrûnî'nin astroloji karşısındaki bilinçli ve seçici

tavrını açık biçimde ortaya koymaktadır. Ayrıca eserin yüzyıllar boyunca astrolojinin standart metni şeklinde etkisini sürdürmesi Bîrûnî'de var olan astrolojik perspektifin tarihsel bir kanıtı olarak görülmelidir. Gerçi onun eserlerinde astrolojinin metafizik temellerinin çoğuna rastlanmaz ve Muhyiddin İbnü'l-Arabî'nin öğretisindeki gibi geleneksel astrolojik sembolizmin farkında olup olmadığı yeterince açık değildir; ancak Bîrûnî'nin astrolojik bakış açısına yakınlık duyduğu ve müslüman astrologların en büyüklerinden biri sayıldığı tartışmasız kabul edilmelidir (*An Introduction*, s. 163-165). Bîrûnî'nin *et-Tefhîm*'de *el-Mecisî* ve *el-Makâlâtü'l-erba'* adlı eserler vesilesiyle Batlamyus, Esitratûs veya Arâtis (Eratosthenes), Arşimîdes (Archimedes), Sâvûn İskenderânî (İskenderiyeli Theon), Ebû Ma'şer el-Belhî ve *Kitâbü'l-Ülûf*'u, Ali b. İsâ el-Usturlâbî, Bettânî, Abdurrahman es-Sûfî, Neyrîzî, *Kitâbü'l-Mevâlid* adlı eseri vesilesiyle yahudi astrologu Mâşâallah b. Eserî, Ya'kûb b. İshak el-Kindî, Abdullah b. Ali el-Hâsib, Hintli Berâhemihir (Varamihira) gibi matematik, astronomi ve astrolojinin Grek, müslüman ve Hintli öncülerine yaptığı atıflar (*et-Tefhîm*, nşr. Celâleddin Hümâî, s. 541-547) onun bu perspektifi geliştirirken hangi entelektüel birikimden yararlandığı hakkında bir fikir vermektedir.

et-Tefhîm'in İslâm astroloji kültürü üzerindeki önemli etkisi bu alanla ilgili başlı-

ca klasik eserlerde izlenebilmektedir. Bunlardan Şâhmerdân b. Ebü'l-Hayr er-Râzî'nin *et-Tefhîm*'den kırk altı yıl sonra bu eseri taklit ederek yazdığı *Ravzatü'l-müneccimîn*'i, Ebû Ali Aynüzzamân Hasan b. Ali el-Kattân el-Mervezî'nin *et-Tefhîm*'den sık sık alıntılar yaptığı astronomiye dair *Keyhân Şinâhî*'tî, yine *et-Tefhîm*'in taklidi olan Şerefeddin Muhammed b. Mes'ûd b. Muhammed Zekî el-Gaznevî el-Mes'ûdî'nin *Cihân Dânişî*' (Arapça *el-Kifâye fî 'ilmi hey'eti'l-âlem* adlı kendi eserinin Farsça tercümesidir) ve yine onun hem *et-Tefhîm*'i taklit eden hem de bu eserin astrolojiyle ilgili son bölümüne dair açıklamalar içeren *Kifâyetü't-Ta'lim fî şinâ'ati't-tencim*'i, *Zic-i Maẓharî* adlı bir astronomi cetveliyle *Enisü'l-müneccimîn* adlı bir başka eserin müellifi Mazharüddin Muhammed Lârî'nin adı bile *et-Tefhîm*'i hatırlatan *Kitâbü't-Tefhîm fi'stihrâci't-takvim*'i zikredilebilir. Ayrıca Fahreddin er-Râzî'nin *Hadâ'ıku'l-envar fî haqqâ'iki'l-esrar* adlı eserinde Bîrûnî'nin *et-Tefhîm*'indeki geometriyle ilgili açıklamaları eleştirmesi ve Yâkût el-Hamevî'nin *Mu'cemü'l-Büldân* adlı eserinde *et-Tefhîm*'den sık sık alıntı yapması eserin yaygın etkisi hesaba katıldığında şaşırtıcı sayılmamalıdır (*et-Tefhîm*, nşr. Celâleddin Hümâî, neşredenin girişi, s. me-nv). Yâkût'un *et-Tefhîm*'den alıntıları kuzey ve güney yarım kürelerindeki yerleşim alanları, arzın çapının uzunluğu, okyanus ve denizler, ye-

Bîrûnî'nin *et-Tefhîm* adlı eserinden iki sayfa (British Museum, MS, Or., nr. 8349, vr. 195^b-196^a)

di iklim teorisi ve enlem-boylam kavramları gibi geniş bir ilgi yelpazesini yansıtır (*et-Tefhîm*'e atıflar için bk. *Mu'cemû'l-büldân*, I, 15-43). Ayrıca Nizâmî-i Arûzî'nin *Çehâr Maqâle*'sinin astronomi ve astrolojiyle ilgili üçüncü makalesinin *et-Tefhîm*'in giriş paragraflarından yapılan alıntıyla başlaması (*Çehâr Maqâle*, s. 85) eserin popüler oluşunu göstermesi açısından fikir vericidir.

et-Tefhîm, Arapça yazma nüshasının (British Museum, MS, Or., nr. 8349) tıpkıbasımı şeklinde R. Ramsay Wright tarafından *The Book of Instruction in the Elements of the Art of Astrology* başlıklı İngilizce tercümesiyle birlikte neşredilmiştir (London 1934). Bu neşrin ilk tıpkıbasımından (Bağdat 1965) sonra ikincisi de yapılmıştır (nşr. Fuat Sezgin, *Islamic Mathematics and Astronomy*, XXIX, Frankfurt am Main 1998). Arapça versiyonun Ali Hasan Mûsâ'nın gerçekleştirdiği bir neşri de mevcuttur (Dimaşk 2003). Farsça nüshasını Bîrûnî ve *et-Tefhîm*'i ele alan uzun bir inceleme ile birlikte Celâleddin Hümâî yayımlamıştır (Tahran 1316-1318 hş.; Hümâî tarafından gözden geçirilmiş ve düzeltilmiş 2. bs., Tahran 1352 hş. / 1973; 3. bs., Tahran 1362 hş. / 1983). *et-Tefhîm'in Kniga vrazumleniya na'afkam nauki o zvezdakh* adıyla yapılmış Rusça bir çevirisi de vardır (B. A. Rosenfeld – A. Ahmedov v.dğr., Taşkent 1975).

BİBLİYOGRAFYA :

Bîrûnî, *Kitâbü't-Tefhîm li-evâ'ili şinâ'ati't-tencim: The Book of Instruction in the Elements of the Art of Astrology* (nşr. ve trc. R. R. Wright v.dğr.), London 1934 → (nşr. Fuat Sezgin), Frankfurt 1998, s. 1, 104, 190, 210, 259, 273, 317-319, ayrıca bk. tür.yer.; a.e. (nşr. Celâleddin Hümâî), Tahran 1352 hş./1973, s. 541-547, ayrıca bk. tür.yer., ayrıca bk. neşredenin girişi, s. 27-135, c-şş.; a.mlf., *Fihrist-i Kitâbhâ-yı Râzî ve Nâmehâ-yı Kitâbhâ-yı Bîrûnî* (trc. ve nşr. Mehdî Muhakkık), Tahran 1366, s. 34, 37; a.mlf., *el-Kânûn'ül-Mes'ûdî*, Haydarâbâd 1375/1956, III, 1469, 1479; a.mlf., *Alberuni's India* (trc. E. C. Sachau), London 1910, tercüme edenin girişi, I, s. XXVI; Nizâmî-i Arûzî, *Çehâr Maqâle* (nşr. Muhammed Muîn), Tahran 1331, s. 85; Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemû'l-büldân* (nşr. F. Wüstenfeld), Leipzig 1866 → (ed. Fuat Sezgin), Frankfurt 1994, I, 15-43; *Keşfü'z-zunûn*, I, 463; G. Lazard, *La langue des plus anciens monuments de la prose persane*, Paris 1963, s. 58-62; Sezgin, GAS, VII, 189-190; Seyyed Hossein Nasr, *An Introduction to Islamic Cosmological Doctrines*, London 1978, s. 151-174; G. Saliba, "Al-Bîrûnî and the Sciences of His Time", *Religion, Learning and Science in the 'Abbasid Period* (ed. M. J. L. Young v.dğr.), Cambridge 1990, s. 405-423; Ferîd Kâsımî, "et-Tefhîm", *Dânişnâme-i Cihân-ı İslâm*, Tahran 1382/2003, VII, 755-757.

İLHAN KUTLUER

TEFHÎMÜ'İ-MAKÂMÂT

(تفهيم المقامات)

XVIII. yüzyılda yaşayan Türk bestekârı Kemânî Hızır Ağa'nın *Hızır Ağa Edvârı* adıyla da tanınan mûsiki nazariyatına dair Türkçe eseri (bk. HIZIR AĞA).

TEF'İLE

(التفعيلة)

Aruz vezinlerini oluşturan birimlerden her birine verilen ad.

Tef'île, tef'îl masdarına "birlik" anlamını ifade etmesi için teklik "tâ"nın veya masdardan bir birimin adı olmak üzere isim elde etmek için nakil "tâ"nın eklenmesiyle oluşmuştur. Nâkıs, mehmûzülâm, bazan da sâlim fiillerin tef'îl masdarı olan "tef'île" (التفعيلة) ile karıştırılmaması gerekir; buradaki tâ ortadan düşen "yâ"nın yerine gelmiştir; "terbiye, teczie, tecribe" gibi. Yunan ve Latin şiirinde ölçü birimi bir uzun heceyi iki kısa hecenin izlediği "daktil" (parmak) tef'ilesidir. Halîl b. Ahmed, Arap şiirinde mevcut aruz vezinlerini (bahirler) tesbit ederken bir gramerçi olmasının da etkisiyle kelime vezinlerini tesbitte kullanılan "f'l" (فعل) kökünden türetilmiş yapay kalıpları aruz bahirlerinin birimleri için ölçük olarak kullanmış, bu kelimeleri meydana getiren harflerin "لمعت سوفنا" (kılıçlarımız parladı) klişesinde toplandığını belirtmiştir. Tef'île tekil "tâ"sı ile bir tek birime tekabül ettiği gibi "tef'îl" de cins ifadesiyle çoğul bildirdiğinden tef'îlenin cins ve türlerine tekabül etmesi gerekir. Uygulamada daha çok tef'île kelimesi kullanılmakla birlikte onun yerine tef'îl de kullanılmaktadır. Yine "tef'île" anlamında, her tef'île aruz bahirlerini tesbitte birer ölçük sayıldığından "vezin" yahut "mizân", her tef'île bahirlerin parçası olduğu için "cüz", tef'îleler bahirlerin yapı taşları sayıldığından "rûkn", tef'îleler bahirlere uygulanan birer örnek teşkil ettiği için "misâl" gibi terimler de kullanılmıştır. Bu ölçük birimlere "aruz tefâîli" denildiği gibi "arûz efâîli" de denir. Efâîl mübalağa bildiren "üf'ûle"nin çoğulu olduğundan üf'ûle tef'îlenin eş anlamlısı olarak kullanılmıştır.

Tef'îleler aruz vezinlerinin beytini teşkil eden müzikal lafzî yapılardır. Bir grup tef'îlenin özel biçimde dizilmesinden ve tekrardan aruz vezinleri meydana gelir. Hece ölçüsünde esas olan bir şiirin mısralarındaki hece sayısının eşitliğidir. Aruz ölçüsünde ise hecelerin uzunluk ve kısalık bakımından ses değerlerinin eşitliği önemlidir. Bununla birlikte hece sayısının da eşitliği gereklidir. Söz konusu heceler birleşerek kalıplardan daha küçük birlikleri (tef'îleler) teşkil eder. Tef'îleler de "sebeb" (ip), "vetid" (vetid "kazık") ve "fâsıla" (çadır bezi) adı verilen daha küçük ses birimlerinden meydana gelir. Şi'rin oluşturduğu beyit (şi'ir evi) şa'r beytine (kıl çadır) benzetildiğinden aruz ve kafiye ilminde birçok terim çadırla ilgili kelimelerden alınmıştır. Sebepler iki harften, vetidler üç harften, fâsıllar dört ve beş harften teşekkül eden alt birimlerdir. Bunlardan her birinin iki kısma ayrılmasından altı farklı şekil ortaya çıkar. İki harfin birincisi harekeli, ikincisi sâkinse hafif sebep, ikisi de harekeliyse sakîl sebep adı verilmiş, üç harfin ilk ikisi harekeli, sonuncusu sâkinse mecmû' vetid, birincisi ve üçüncüsü harekeli, ortadaki sâkinse mefrûk vetid denilmiş, ilk üç harf harekeli, dördüncüsü sâkinse küçük fâsıla, ilk dört harf harekeli, beşincisi sâkinse büyük fâsıla diye anılmıştır. Söz konusu altı ses grubunu Halîl b. Ahmed'in şu klişe cümlede topladığı kaydedilir: "لَمْ أَرَّ عَلَى ظَهْرِ جَبَلٍ سَمَكَةً" (Dağın üzerinde hiçbir balık görmedim).

لَمْ أَرَّ عَلَى ظَهْرِ جَبَلٍ سَمَكَةً

büyük küçük mefrûk mecmû' sakîl hafif fâsıla fâsıla vetid vetid sebep sebep

0/// 0// /0/ 0// // 0/

Aruz yazısında harekeli harfler eğik çizgi (/), sâkin harfler de sıfırla (0) gösterilir. Ayrıca kısa heceler nokta (.) veya (v) ya da (u) gibi işaretlerle, uzun heceler de tire çizgisiyle (–) belirtilir. Örnek olarak "müstef'ilün" tef'ilesi iki hafif sebep, bir mecmû' vetidden oluşur ve harf aruz işaretiyle (0//0/0/) şeklinde, hece aruz yazısıyla (– – –) biçiminde gösterilir.

لَمْ أَرَّ عَلَى ظَهْرِ جَبَلٍ سَمَكَةً

büyük küçük mefrûk mecmû' sakîl hafif fâsıla fâsıla vetid vetid sebep sebep

0/// 0// /0/ 0// // 0/

Aruz yazısında harekeli harfler eğik çizgi (/), sâkin harfler de sıfırla (0) gösterilir. Ayrıca kısa heceler nokta (.) veya (v) ya da (u) gibi işaretlerle, uzun heceler de tire çizgisiyle (–) belirtilir. Örnek olarak "müstef'ilün" tef'ilesi iki hafif sebep, bir mecmû' vetidden oluşur ve harf aruz işaretiyle (0//0/0/) şeklinde, hece aruz yazısıyla (– – –) biçiminde gösterilir.

عَلْنُ	تَفْ	مُسْ ← مُسْتَعْلِنُ
0 / /	0 /	0 /
mecmû'	hafif	hafif
vetid	sebeb	sebeb

İki harfli birimlere sebep (ip) denilmesi kendilerine âruz olan zihaf (harf düşmesi, eklenmesi, sâkin kılınması) yoluyla değişime uğramasındandır; tıpkı ipin kopması, bağlanması, uzatılıp kısaltılması gibi. Üç harfli birimlere vetid (kazık) adı verilmesi âruz olan zihafтан etkilenmeden sabit kalmaları sebebiyledir. Aynı şekilde birinci mısraın sonuna ve beytin ortasına gelen tef'îleye aruz